

Олександр Даньков,

викладач кафедри мистецьких дисциплін,
Барський гуманітарно-педагогічний коледж
імені Михайла Грушевського
ORCID ID 0000-0001-7227-0024
dankovsa@ukr.net

ФОРМУВАННЯ ІНСТРУМЕНТАЛЬНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті розкрито особливості фахової підготовки майбутніх учителів музики в закладах вищої освіти. Увагу зосереджено на визначенні специфіки формування інструментально-виконавської майстерності студентів на заняттях з «Основного музичного інструменту», окреслено основні завдання навчальної дисципліни. Автор підкреслює, що означена навчальна дисципліна є однією з базових дисциплін фахової підготовки, завданням якої є формування інструментально-виконавських навичок студентів, формування їхньої інструментально-виконавської майстерності. З'ясовано, що в системі інструментальної підготовки майбутніх учителів музики творчість українських та зарубіжних композиторів доцільно вивчати відповідно до тих видів музично-виконавської діяльності, які пов'язані з використанням музичного інструменту в закладах загальної середньої освіти.

Доведено, що інструментальна майстерність посідає вагомe місце у системі фахової підготовки майбутніх вчителів музики та є складовою їх професійної підготовки. Досконале оволодіння інструментально-виконавською технікою сприяє засвоєнню студентами змісту музично-педагогічної освіти, забезпечує високий рівень їх майбутньої професійної діяльності.

Ключові слова: інструментальна майстерність, творчість, учитель музики, музичний інструмент, фахова підготовка.

Александр Даньков. Формирование инструментального мастерства будущих учителей музыки в процессе профессиональной подготовки в заведениях высшего образования

В статье раскрыты особенности профессиональной подготовки будущих учителей музыки в заведениях высшего образования. Внимание сосредоточено на определении специфики формирования инструментально-исполнительского мастерства студентов на занятиях по «Основному музыкальному инструменту», обозначены основные задачи учебной дисциплины. Автор подчеркивает, что указанная учебная дисциплина является одной из базовых дисциплин профессиональной подготовки, задачей которой является формирование инструментально-исполнительских навыков студентов, формирование их инструментально-исполнительского мастерства. Установлено, что в системе инструментальной подготовки будущих учителей музыки творчество украинских и зарубежных композиторов целесообразно изучать в соответствии с теми видами музыкально-исполнительской деятельности, которые связаны с использованием музыкального инструмента в заведениях общего среднего образования.

Доказано, что инструментальное мастерство занимает важное место в системе профессиональной подготовки будущих учителей музыки и является составной частью их профессиональной подготовки. Совершенное овладение инструментально-исполнительской

технікою сприяє усвоєнню студентами змісту музично-педагогічного навчання, забезпечує високий рівень майбутньої професійної діяльності.

Ключевые слова: інструментальне майстерство, творчість, учитель музики, музичний інструмент, професійна підготовка.

Alexander Dankov. Formation of instrumental skills of future music teachers in the process of professional training in higher education institutions

The article reveals the features of professional training of future music teachers in higher education institutions. It was found that the reform of the modern education system in Ukraine, including higher education, requires raising it to the level of world standards, revision and improvement of methodological approaches and technologies for the implementation of educational programs. The problem of professional training of future teachers, in particular, future music teachers, in the conditions of pedagogical colleges deserves special attention, as traditional approaches to teaching and educating modern youth do not fully satisfy today's demands.

Analysis of the process of professional training of future music teachers in higher education institutions (in particular, pedagogical colleges) suggests that the educational activities of students aimed at their professional development is one of the components of comprehensive personal development in higher education, as it aims to study the humanitie, social, as well as professional music and pedagogical disciplines. However, the dominant in the training of future music teachers, however, remains the professional orientation, the priority of special music-theoretical and musical instrumental and vocal-performing knowledge and skills.

Attention is focused on determining the specifics of the formation of instrumental and performing skills of students in classes on «Basic Musical Instrument», outlines the main objectives of the discipline. The author emphasizes that this discipline is one of the basic disciplines of professional training, the task of which is the formation of instrumental and performing skills of students, the formation of their instrumental and performing skills. It was found that in the system of instrumental training of future music teachers the work of Ukrainian and foreign composers should be studied in accordance with those types of musical performance activities that are associated with the use of musical instruments in general secondary education.

It is proved that instrumental skill occupies an important place in the system of professional training of future music teachers and is a component of their professional training. Perfect mastery of instrumental and performance techniques contributes to the assimilation of students the content of music and pedagogical education, provides a high level of their future professional activity.

Key words: instrumental skill, creativity, music teacher, musical instrument, professional training.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими і практичними завданнями. Реформування сучасної системи освіти в Україні, в тому числі вищої освіти, вимагає піднесення її до рівня світових стандартів, перегляду та вдосконалення методологічних підходів та технологій реалізації освітніх програм. На особливу увагу заслуговує проблема фахової підготовки майбутніх педагогів, зокрема, майбутніх учителів музики, в умовах педагогічних коледжів, оскільки традиційні підходи до навчання і виховання сучасної молоді не задовольняють у повній мірі запити сьогодення. Одночасно з підготовкою вчителів початкових класів педагогічні коледжі забезпечують якісну підготовку фахівців з образотворчого та музичного мистецтва для системи повної загальної середньої освіти, дошкільної освіти та позашкільної освіти. Поява в системі освіти альтернативних типів освітніх закладів, різноманітність технологій, вимагають змін і в системі мистецько-педагогічної освіти, інноваційної професійної підготовки вчителя музики та музичного керівника в сучасному педагогічному коледжі.

Процес фахової підготовки майбутніх учителів музики, у ході якої формується, насамперед, їхня професійна компетентність, досить тривалий, вимагає значних зусиль та

часу. Ґрунтовне, цілеспрямоване формування професійної компетентності майбутніх учителів музики розпочинається у процесі їхнього навчання в педагогічному коледжі – галузевому закладі вищої освіти, що здійснює освітню діяльність, спрямовану на здобуття освітньо-кваліфікаційних ступенів молодшого бакалавра/молодшого спеціаліста та бакалавра. Специфіка навчання в педагогічному коледжі полягає саме в об'єднанні профільної середньої освіти та фахової передвищої педагогічної підготовки в реалізації освітньо-професійних програм підготовки кваліфікованих педагогічних працівників для дошкільної освіти, початкової середньої освіти, базової середньої освіти (зокрема, учителів музики) та позашкільної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У музично-педагогічній науці питання розвитку інструментальної майстерності майбутніх учителів музики в процесі їхньої фахової підготовки висвітлено в працях низки дослідників. Зокрема, окремі аспекти проблеми досліджені в працях Ю. Азарова, В. Кан-Калика, М. Мороз, Н. Нікандрова, О. Щолокової та інших. Вагомий внесок у дослідження проблеми артистизму в контексті інструментальної підготовки студентів здійснила Л. Майковська, запропонувавши цілісне уявлення про художньо-комунікативний аспект діяльності майбутнього вчителя музики.

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. Важливим завданням сучасного освітнього закладу, зокрема, педагогічного коледжу, є налагодження тісної співпраці та взаєморозуміння між викладачем та студентом. Вирішити означене питання можна шляхом реалізації особистісного підходу до студентів, у процесі чого кожен здобувач освіти виступатиме для викладача як творча та неповторна особистість. У процесі такої співпраці розвиватиметься творче мислення, що дозволить студентам створювати новий, неповторний продукт власної навчальної діяльності.

Професія педагога вимагає від здобувачів освіти проявів ініціативи, неординарності мислення та ориґінальності у вирішенні навчальних завдань. Творчий потенціал особистості вчителя – це природовідповідні та культуровідповідні можливості, що формуються і мають можливість реалізуватися в процесі оволодіння спеціальними знаннями та вміннями у процесі фахової підготовки із перспективою на подальшу педагогічну діяльність. Інструментальна майстерність майбутнього вчителя музики формується через його творче мислення, творчі здібності та творчу активність.

Мета статті полягає в теоретичному аналізі особливостей формування інструментальної майстерності майбутніх учителів музики в процесі фахової підготовки в закладах вищої освіти, зокрема, на заняттях з «Основного музичного інструменту».

Виклад основного матеріалу з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Аналіз процесу фахової підготовки майбутніх учителів музики в закладах вищої освіти (зокрема, педагогічних коледжах) дозволяє стверджувати, що освітня діяльність студентів, спрямована на їхнє професійне становлення, – одна із складових всебічного розвитку особистості майбутнього фахівця, оскільки спрямовується на рівнозначне вивчення комплексу гуманітарних, суспільних, а також фахових музично-педагогічних дисциплін. Проте, домінантою в підготовці майбутнього вчителя музики, все ж таки, залишається фахова спрямованість, пріоритет спеціальних музично-теоретичних та музичних інструментально- та вокально-виконавських знань й умінь, у процесі формування яких уможлиблюється розкриття творчого потенціалу кожного студента.

З-поміж характерних рис творчої особистості виокремлюють такі: відхилення від шаблону мислення та професійних дій; ориґінальність вирішення навчальних та професійних завдань; ініціативність; наполегливість; здатність до високої самоорганізації; працездатність. Особливості мотивації діяльності творчої особистості полягають у знаходженні задоволення від самого процесу творення нового продукту.

Сучасні науковці у своїй більшості погоджуються з тим, що творча особистість вчителя музики – це особистість, яка володіє високим рівнем знань та практичних умінь, потягом до нового, оригінального, відступом від шаблонного вирішення завдань. Важливим показником та ознакою творчої особистості вчителя музики є наявність творчих здібностей, природних задатків до заняття музично-виконавською діяльністю. Швидкість досягнення певного рівня творчих результатів значною мірою залежить від індивідуальних психофізіологічних особливостей конкретної особистості, умов творчої діяльності, соціального оточення тощо.

Творча музично-виконавська діяльність майбутнього вчителя музики ґрунтується на наступних принципових засадах:

- єдність пізнавальної і музично-творчої діяльності здобувачів освіти;
- активізація творчої діяльності шляхом цілісного й системного підходів до фахової підготовки майбутнього вчителя музики;
- соціально-педагогічна спрямованість процесу творчої активізації і спонукання студентів до творчого самовираження;
- педагогічна корекція творчих дій майбутніх фахівців та стимулювання їхньої творчої свободи;
- індивідуалізація методики формування творчої діяльності студентів;
- забезпечення позитивного навчання та створення художньо-емоційного освітнього середовища фахової підготовки майбутніх учителів музики.

Фундаментальною основою фахової підготовки майбутнього вчителя музики в закладах вищої освіти є академічні навчальні заняття музично-виконавського циклу, спрямовані на формування виконавської майстерності студентів, а також на розвиток їхнього емоційного, музично-естетичного, художньо-образного досвіду. Принциповим є врахування індивідуальних можливостей кожного студента, його сприйнятливості до музичного мистецтва, природних здібностей та можливостей. Вагоме значення має й рівень музично-виконавського досвіду (чи його відсутність), набутий за період, що передував навчанню в закладі вищої освіти. Саме за таких умов фахова підготовка студентів спеціальності «Музичне мистецтво», ефективність розвитку їхньої музично-виконавської майстерності сприятиме формуванню високого професіоналізму майбутнього вчителя музики.

Основною формою творчого розвитку інструментальної майстерності студентів – майбутніх учителів музики – є заняття з навчальної дисципліни «Основний музичний інструмент». Означена навчальна дисципліна є однією з базових дисциплін фахової підготовки, завданням якої є формування інструментально-виконавських навичок студентів, формування їхньої інструментально-виконавської майстерності. На заняттях з «Основного музичного інструменту» викладач дає студенту знання, формує виконавські навички, а також виховує майбутнього музиканта-професіонала. Кожне заняття має бути логічно пов'язане з попереднім та наступним і спрямоване на планомірний музично-виконавський та ідейно-художній розвиток студента.

Прагнення до активно-творчої діяльності в процесі інтерпретації музичних творів на заняттях з основного музичного інструменту, створення індивідуального творчо-інтерпретаційного стилю майбутнього вчителя музики, на нашу думку, можливі лише за умов розвитку навичок естетичного аналізу музичних творів, проектування результату імпровізаційної та концертно-виконавської діяльності, формування здатності студента до рефлексивного аналізу власної виконавської діяльності на основі емоційного осягнення художнього змісту музичних творів.

Систематичне проведення занять з «Основного музичного інструменту» призвичаює здобувача освіти невпинно працювати над собою і постійно виконувати домашні завдання. Загальне призначення занять з «Основного музичного інструменту» полягає в тому, щоб перевірити, як працює студент, підсумувати його досягнення, виявити помилки практичного

характеру та спрямувати його подальшу самостійну роботу. У процесі організації такої навчальної діяльності в студента формуються загальні основи інструментально-виконавської майстерності. Однак справжнє професійне зростання майбутніх учителів музики вимагає вивчення не лише художнього репертуару, але й відповідного інструктивного матеріалу, призначеного для вдосконалення виконавської техніки. Тому на заняттях важливо дотримуватися гармонічного поєднання роботи над музичними творами та роботи над ґрунтовним опануванням техніки гри. При цьому важливо пам'ятати, що техніка гри не може бути ізольована від художніх цілей, а навпаки, має бути з ними тісно пов'язана та їм підпорядкована.

Кожне заняття з «Основного музичного інструменту» доцільно розпочинати з перевірки рівня виконання музичного матеріалу, підготовленого студентом у процесі самостійної роботи. Для цього студент отримує завдання виконати заданий музичний твір, етюд або технічну вправу у повному обсязі, від початку до завершення музичної композиції. Попереднє цілісне прослуховування заданого матеріалу дозволяє дати правильну оцінку виконаної самостійної роботи студента. Об'єктивна оцінка завжди організовує і дисциплінує студентів, виховує в них почуття відповідальності за свою роботу. Коли викладач слухає гру та оцінює рівень інструментальної майстерності виконавців, заняття значною мірою наближається до умов концертного виступу, що сприяє також успішному вихованню концертної витривалості.

Недооцінювання педагогічного значення означеного етапу заняття знижує продуктивність освітнього процесу. Не прослухавши всього заданого музичного матеріалу, можна допуститися методичної помилки, почавши виправляти другорядні виконавські хиби, у той час як принципові недоліки гри залишаються без уваги. Ефективність прослуховування всього заданого музичного матеріалу має сенс лише тоді, коли студент сумлінно підготував виконання інструментальних творів та не допускає значних помилок у виконанні нотного тексту.

Після того, як викладач проаналізував виконані студентами твори на музичному інструменті, розпочинається робота над удосконаленням інструментально-виконавської майстерності та технічним рівнем майбутніх учителів музики. У ході повторного виконання музичних творів відбувається процес виправлення допущених технічних помилок, звертається увага на вдосконалення технічної майстерності студентів. При цьому важливо наголошувати на нових сторонах та відтінках художнього образу виконуваних музичних творів, пояснювати перспективу роботи над виявленням їх змісту, над кращим опануванням кожного технічного прийому.

Відповідно до рівня розвитку інструментальної майстерності студентів, до характеру технічних недоліків їхнього виконання, до етапу, на якому перебуває вивчення музичного твору, викладач застосовує різноманітні методи та форми роботи. Це допоможе встановити робочий контакт зі студентами, виховати в них волюву зосередженість і наполегливість у подоланні труднощів. Важливо прагнути до максимальної свідомої інтенсивності майбутніх учителів музики в роботі над удосконаленням власної інструментальної майстерності. Саме на цьому етапі здійснюється процес найбільш ефективного навчання, пізнання виконавцями нового, що вимагає мобілізації творчих сил та художньої активності.

Наступним етапом у формуванні інструментальної майстерності студентів є підсумок виконаного завдання та формулювання нових цілей для удосконалення технічної та художньої якості виконуваних музичних творів. Залежно від рівня музично-практичної та музично-теоретичної обізнаності студентів, ознайомлення з новими цілями відбувається у вигляді аналізу всього музичного твору або окремих його частин. Аналіз розпочинають з перегляду нотного матеріалу і з'ясування найхарактерніших особливостей музичного твору, який потрібно виконати. Систематичний аналіз нотного тексту формує навички вільного читання з аркуша музичних творів.

Формування інструментальної майстерності майбутніх учителів музики у процесі вивчення початкової дисципліни «Основний музичний інструмент» не може зводитися лише до

простого вивчення певної кількості музичних творів, а передбачає, в першу чергу, розвиток творчої особистості майбутнього вчителя музики, озброєної певним багажем знань, умінь, виконавських навичок, необхідних для подальшої професійної діяльності. Вивчення музичної творчості композиторів-класиків в системі інструментальної підготовки студентів є важливим чинником та показником їхньої готовності до музично-педагогічної роботи в майбутньому.

Практика свідчить, що в системі інструментальної підготовки майбутніх учителів музики творчість українських та зарубіжних композиторів доцільно вивчати відповідно до тих видів музично-виконавської діяльності, які пов'язані з використанням музичного інструменту в закладах загальної середньої освіти. Тобто, крім високохудожнього виконання музичних творів соло чи в ансамблі, важливо вміти ілюструвати епізоди (теми, інтонації) або окремі голоси програмових творів, передбачених навчальною програмою з музичного мистецтва в школі, акомпанувати вокальні твори, робити транспонування або обробку музичного супроводу тощо.

Така робота завжди цікавить студентів. Вони охоче виконують, наприклад, оперні партитури, що вимагає втілення тих знань, які вони отримали у ході вивчення таких навчальних дисциплін як «Українська музична література», «Зарубіжна музична література» та інших. Поповнюючи свої теоретичні знання, студенти опановують художньо-виражальні та виконавські засоби, що в свою чергу, складає основу самостійної роботи над музичним твором.

Формування інструментальної майстерності майбутнього вчителя музики на заняттях з основного музичного інструменту передбачає також певні форми виконавської діяльності. Найпоширенішими з них вважаємо такі:

– підбір мелодії або інструментального супроводу до мелодії відомої пісні (можна використовувати пісенний репертуар для вікової категорії дітей шкільного віку) на слух. Для цього студенти можуть виконувати такі завдання, як виконання мелодичної фрази на музичному інструменті, визначення ритмічного малюнку фрази; аналіз звуковисотної будови мелодії, визначення ладу, метроритмічної структури тощо;

– транспонування, яке передбачає виконання мелодичної фрази на фортепіано (або іншому музичному інструменті), гру в різних регістрах, виконання фраз у самостійно вибраних тональностях; гра невеликих п'єс із власного інструментально-виконавського репертуару одразу в транспонованому вигляді;

– музично-теоретичний аналіз нотного тексту музичного твору, виокремлення особливостей звуковисотного розвитку мелодії та акомпанементу, метроритму, штрихових вказівок, уточнення аплікатури;

– інструментальне імпровізування, в процесі якого студентам пропонуються різні варіанти їхньої власної імпровізації у зв'язку зі зміною характеру музичного образу: внесення змін у звуковисотний і ладовий розвиток мелодії, метру, ритму, регістру (виявивши при цьому різні емоційні стани – радість, смуток, гнів, здивування);

– інтерпретація, яка передбачає розповідь про зміст виконуваного музичного твору, створення власної назви твору, складання віршованого тексту до мелодії; аналіз маловиразних моментів власного інструментального виконання й пояснення їх причини; створення технічних вправ для уникнення виявлених технічних недоліків.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у визначеному напрямі. Таким чином, інструментальна майстерність посідає вагоме місце у системі фахової підготовки майбутніх учителів музики та є складовою їх професійної підготовки. Досконале оволодіння інструментально-виконавською технікою сприяє засвоєнню студентами змісту музично-педагогічної освіти, забезпечує високий рівень їх майбутньої професійної діяльності. Розвиток та стійке суспільне зростання України можливе лише за умови підготовки

відповідних фахівців, які мають широкий діапазон знань у педагогічній та мистецькій діяльності, наукове мислення, володіють навичками системного, ситуаційного та творчого підходів до роботи в освітніх закладах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Батышев С. Я. Энциклопедия профессионального образования: в 3 т. М.: АПО, 1999. Т. 3. 440 с.
2. Горецький П. Словник української мови. Київ : Наукова думка, 1970. 635 с.
3. Ївженко Ю. В. Актуальні проблеми діяльності закладів освіти у контексті формування життєвих перспектив особистості: зб. матер. наук.-практ. конф., 24.11.2020 р. Київ, Кременчук. Ч. II / за заг. ред. Ю. В. Ївженка. 297 с.
4. Ївженко Ю. Формування професійних компетентностей студентів коледжів. Формування професійно-ціннісних орієнтацій студентів у процесі освітньої діяльності коледжу: зб. матер. конф. Київ : Четверта хвиля, 2020. С. 33–37.
5. Мороз М. О. Формування професійної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі фахової підготовки в педагогічному коледжі (на прикладі вивчення окремих дисциплін музично-теоретичного циклу). Научный взгляд в будущее. Вип. 11. Том 2. 2018. С. 44–50.
6. Lytovchenko I., Yamshynska N., Kutsenok N., Filatova V. Teaching sustainability online to university students with the use of interactive presentation tools: a case study. Advanced Education, 17, 2021. P. 11–18.

REFERENCES

1. Batyshchev S. Ja. Jenciklopedija professional'nogo obrazovanija [Encyclopedia of vocational education]: [v 3 t.]. M.: APO, 1999. T. 3. 440 s. [in Russian].
2. Gorecz'ky'j P. Slovny'k ukrayins'koyi movy' [Dictionary of the Ukrainian language]. Kyiv : Naukova dumka, 1970. 635 s. [in Ukrainian].
3. Yivzhenko Yu. V. Aktual'ni problemy' diyal'nosti zakladiv osvity' u konteksti formuvannya zhy'ttevy'x perspekty'v osoby'stosti [Actual problems of activity of educational institutions in the context of formation of life prospects of the person]: zb. mater. nauk.-prakt. konf. II Ch. / za zag. red. Yu. V. Yivzhenka. Kyiv, Kremenchuk, 2020. 297 s. [in Ukrainian].
4. Yivzhenko Yu. Formuvannya profesijny'x kompetentnostej studentiv koledzhiv [Formation of professional competencies of college students]. Formuvannya profesijno-cinnisny'x oriyentacij studentiv u procesi osvithnoyi diyal'nosti koledzhu: Zbirny'k materialiv konferenciyi. Kyiv : Chetverta xvy'lya, 2020. s. 33-37 [in Ukrainian].
5. Moroz M. O. Formuvannya profesijnoyi kompetentnosti majbutnix uchy'teliv muzy'chnogo my'stecztva v procesi faxovoyi pidgotovky' v pedagogichnomu koledzhi (na pry'kladi vy'vchennya okremy'x dy'scy'plin muzy'chno-teorety'chnogo cy'klu) [Formation of professional competence of future teachers of music art in the process of professional training in the pedagogical college (on the example of studying certain disciplines of the music-theoretical cycle)]. Nauchnyj vzgljad v budushhee. 2018. Vy'p. 11. Tom 2. S. 44–50 [in Ukrainian].
6. Lytovchenko I., Yamshynska N., Kutsenok N., Filatova V. Teaching sustainability online to university students with the use of interactive presentation tools: a case study. Advanced Education. 2021. P. 11–18 [in English].

Матеріал надійшов до редакції 09.09.2021 р.